

IRENA VAIŠVILAITĖ

Petras Skarga ir potridentinė hagiografija

ANOTACIJA: Skelbiama publikacija yra parengta anksčiau pasirodžiusios mokslo studijos pagrindu. Jai panaudota kolektyviniame mokslo leidinyje *Šventieji vyrai, šventosios moterys. Šventųjų gerbimas LDK XV–XVII a.* beveik prieš dešimtmetį skelbto prof. Irenos Vaišvilaitės teksto „Šventųjų kultas XVI a. antroje – XVII a. pirmoje pusėje“ dalis¹, kuri buvo adaptuota šiai, konkretesnei, temai ir papildyta. Minėtoji studija buvo „bendriausia, esančia istoriografija paremta apžvalga, skirta esminiams šios problemos aspektams“². Joje aptarti ne tik nauji, po Tridento Visuotinio Bažnyčios Susirinkimo hagiografiniai raštijai iškilę reikalavimai ir iššūkiai, bet ir reikšmingas paties Skargos indėlis į hagiografiją bei Skargos veikalo pirmtakai, kitų potridentinės epochos hagiografų kūryba. Pakoreguotas, į Skargos hagiografiją orientuotas, jo *Šventųjų gyvenimų* pobūdį ir istorinę aplinką padedantis atskleisti publikacijos tekstas šio jėzuito kultūrinio palikimo tyrimams skirtame tome atrodo itin aktualus ir tinkamas.

Turtingame Petro Skargos gyvenime jo veikalas *Šventųjų gyvenimai*³ užima ypatingą vietą ir leidžia pažinti šį talentingą asmenį potridentinės katalikų Bažnyčios sielovados bei istorinės minties kontekste.

¹ Irena Vaišvilaitė, „Šventųjų kultas XVI a. antroje – XVII a. pirmoje pusėje“, in: *Šventieji vyrai, šventosios moterys: Šventųjų gerbimas LDK XV–XVII a.*, sudarė Mindaugas Paknys, Vilnius: Aidai, 2005, p. 103–146.

² *Ibid.*, p. 103.

³ [Piotr Skarga], *Żywoty Świątych Stárego i nowego Zakonu na każdy dzień przez cały rok, wybrane z poważnych pisarzow y doktorów kościelnych [...]. Przez Księdza Piotrá Skargę Societatis Jesv [...]*, W Wilnie: Z drukarni [...] Mikołaja Chrysztofa Radziwiła, 1579.

Tridento Bažnyčios Susirinkimas XXV-oje sesijoje, 1563 m. gruodžio 3–4 d. priėmė dekretą *De invocatione, veneratione et reliquiis sanctorum, et de sacris imaginibus*⁴. Susirinkimas įpareigojo visus vyskopus bei atsakingus už sielovadą asmenis atidžiai mokyti tikinčiuosius apie šventųjų užtarimą, šventųjų šaukimąsi, pagarbą jų relikvijoms ir apie teisėtą jų atvaizdų naudojimą. Susirinkimas paragino vyskopus panaikinti visus pažeidimus ir prietarus, atsiradusius pamaldume šventiesiems⁵.

Tridento Bažnyčios Susirinkimo primintas tradicinio Bažnyčios mokymo nuostatas išplėtojo katalikų teologai. Jėzuitas Robertas Bellarminas (Roberto Bellarmino, 1542–1621) savo garsiaame ir daugybę kartų perleistame veikle *Disputationes de Controversiis Christianae Fidei*⁶ šventųjų kultą pagrindė mokymu apie Bažnyčią kaip mistinį Kristaus kūną. Kitas jėzuitų teologas, Pranciškus Suárezas (Franciscus Soarius, Francisco Suárez, 1548–1617) išplėtojo seną „Dievo draugų“ ir „advokatų“ (užtarėjų) doktriną. Pasak Suárezo, šventieji, būdami artimi mums ir Dievui, jam pateikia mūsų maldas. Kuo artesni šventieji mums ir Dievui, tuo veiksmingesnis yra užtarimas. Taigi šventieji sumažina atstumą tarp mūsų ir Dievo, jie yra sakytum tiltai tarp Dievo ir gyvųjų⁷.

Dar iki Tridento Susirinkimo buvo prasidėjęs hagiografijos atsinaujinimo procesas. Tam įtakos padarė humanistų, plėtojusių kritinės biografijos žanrą, veikla ir Bažnyčios reformos šalininkų pasipiktinimas šventųjų kulto perlenkimais, ypač – neribotu ir nekritišku žavėjimusi stebuklais.

⁴ Žr. *Decrees of the Ecumenical Councils*, Washington (D. C.): Georgetown University Press, 1990, t. 2, p. 774–776.

⁵ *In has autem sanctas et salutare observationes si qui abusus irrepserint: eos prorsus aboleri sancta synodus vehementer cupit [...] Omnis porto superstitio in sanctorum invocatione, reliquiarum veneratione et imaginum sacro usu tollatur, omnis turpis quaestus eliminetur, omnis denique lascivia vitetur [...] et sanctorum celebratione ac reliquiarum visitatione homines ad commessiones atque ebrietates non abutantur, quasi festi dies in honorem sanctorum per luxum ac lasciviam agantur. Postremo tanta circa haec diligentia et cura ab episcopis adhibetur, ut nihil inordinatum, aut praepostere et tumultuarie accomodatum, nihil profanum nihilque inhonestum appareat, cum domum Dei deceat sanctitudo.* – Ibid., p. 776.

⁶ [Robertus Bellarminus,] *Disputationes Roberti Bellarmini Politiani, Societatis Jesu, De Controversiis Christianae Fidei, Adversus huius temporis Haereticos: Tribus Tomis comprehensae*, Ingolstadii: Ex Typografia Davidis Sartorii, 1593.

⁷ [Franciscus Suarez,] *Defensio Fidei Catholicae et Apostolicae adversus Anglicanae sectae errores [...] authore P. D. Francisco Suario Granatensi e Societate Iesu, [...] Conimbricae*: Apud Didacum Gomez de Loureyro Academiae Typographum, 1613.

XIII a., apie 1260 m. pasirodžiusi dominikono Jokūbo Voraginiečio (Jacobus de Voragine, 1230–1298) *Legenda aurea* užbaigė viduramžiškosios hagiografijos klostymąsi⁸. Mokytas dominikonas siekė sudominti tikinčiuosius kankinių ir šventųjų gyvenimais, pateikdamas 180 legendų. Knygos įžangoje Jokūbas Voraginetis aiškina legendas, išdėstęs pagal 4 istorines epochas: *tempus deviationis*, *tempus renovationis (revocationis)*, *tempus reconciliacionis*, *tempus perigrinationis*. *Tempus deviationis* – Šventosios istorijos laikas nuo Adomo iki Mozės – atitinka Gavėnios laiką, *tempus renovationis (revocationis)* – nuo Mozės iki Kristaus, nuo Advento iki Kalėdų, *tempus reconciliacionis* – Kristaus gyvenimo, nuo Velykų iki Sekminių, *tempus perigrinationis* – dabarties, nuo Sekminių oktavos iki Advento.

Toks *Aukso legendos* šventųjų istorijų išdėstymas turėjo padėti apmąstyti Šventąją istoriją ir jos simboliką per Bažnyčios liturginius laikus (Gavėnią, Adventą ir Kalėdas, Velykas ir eilinį laiką), per keturis metų laikus (žiema, pavasarį, vasarą ir rudenį) bei keturis paros laikus (naktį, rytą, vidudienį ir vakarą).

Tačiau šventųjų priartinimas prie „vietos ir laiko“ leido jų gyvenimus apauginti įvairiausiomis detalėmis, apokrifais ir prasimanymais. Atsirado net išgalvotų šventųjų, gyvenimų detalės ir stebuklai keliaudavo iš vienos istorijos į kitą...

Humanistinių, kritiškai parengtą biografijų rinkinį jau primena humanisto iš Milano Bonino Mombrizijaus (Bonino Mombrizio, Mombricitius, 1424–1482) sudarytas ir 1480 m. išleistas *Sanctuarium*⁹. Panašaus pobūdžio buvo ir regulinio kanauninko Jono Gielemanso (Jean (Iohannes) Gielemans, 1427–1487) sudarytas *Santilogium*¹⁰. 1527 m. Anglijoje Ričardas Whytfordas

⁸ XII–XIII a. Vakarų Europoje atsirado daug šventųjų legendų rinkinių. Seniausias žinomas *Flores sanctorum multicolores*, populiarus nuo XII a., ypač Pietų Prancūzijoje ir Ispanijoje; XIII a. plito 1243 m. surašyta dominikono Jono iš Maji (Jean de Mailly), *Abbreviatio in gestis et miraculis sanctorum*. Šiuo legendų rinkiniu naudojosi Jokūbas Voraginetis. Kitas *Aukso legendos* šaltinis – brolio Vincento iš Beauvais (m. 1264) *Speculum historiale*, surašytas iki 1244 m. Šiame *Speculum* šventųjų legendos yra tik dalis pateiktų Šventosios istorijos pasakojimų. Dominikono Baltramiejaus iš Trento (Barthelemy de Trente) *Liber epilogorum in gesta sanctorum*, surašyta 1244–1263 m., irgi nurodoma kaip vienas iš *Aukso legendos* pavyzdžių. Žr. René Aigrain, *L'hagiographie. Ses sources, ses méthodes, son histoire*, 2 leid., Bruxelles: Société des Bollandistes, 2000, p. 34–35.

⁹ *Sanctuarium, seu vitae sanctorum*, auctore Bonino Mombricio, 2 tomai, s. I., n. d.

¹⁰ Gielemansas buvo sudaręs 20 rankraštinų tomų šventųjų gyvenimų, surinktų iš įvairių šaltinių.

(Richard Whytford, 1495–1555) išleido senais liturginiais kalendoriais pagrįstą *Martirologą* (*The Martiloge*)¹¹. Derėtų paminėti ir perėjusio iš protestantizmo į katalikybę vokiečio Jurgio Witzelio (Georg Witzel, Georgius Viceilius, 1501–1573) *Hagiologium*¹².

Neramiu Reformos metu hagiografija įgavo vis stipresnę apologetinę funkciją. Šventųjų pavyzdžiai, jų moralės ir tikėjimo stiprybė, jų dvasinis ir asketinis heroizmas aukštino Bažnyčią. Tačiau tuo pat metu pasakojamasis šventųjų gyvenimų pradas menkėjo. Didesnis dėmesys buvo skiriamas šventųjų gyvenimų kritiškam vertinimui ir jų atrankai. „Kritiškos“ hagiografijos nuostatas suformulavo ispanas dominikonas, imperatoriaus Karolio V atstovas Tridento Susirinkime Melchioras Canas (Melchior Cano, Canus, 1509–1560). Savo knygoje *De locis theologicis*¹³ jis kritikavo „kenksmingas“ šventųjų legendų falsifikacijas. Pasak Cano, liaudis tiki viskuo, kas spausdinta, todėl tokie rinkiniai kaip *Aukso legenda* yra kalti dėl klaidingo susižavėjimo stebuklais ir jų vaikymosi. Istorinė hagiografija reikalauja didesnio atsargumo ir tikslumo.

Katalikiškosios Reformos laikų hagiografinės tradicijos pradininku laikomas vyskupas Aloyzas Lippomanas (Aloysius Lippomanus, Luigi Lippomano, 1500–1559), popiežiaus Julijaus III pasiuntinys Tridento Susirinkime ir 1555–1557 m. legatas Lenkijoje. Jis sudarė ir 1551–1560 m. išleido aštuonis toms *Historiae de vita sanctorum*¹⁴. Tai savotiška šventųjų gyvenimų enciklopedija, kurion įtraukti ir Rytų Bažnyčios šventųjų gyvenimai, paimti

¹¹ *The Martiloge in Englyshhe after the use of the chirche of Salisbury, and as it is redde in Syon with addicyons*, printed by Wynkyn de Worde, 1526.

¹² [Georg Witzel,] *Hagiologium, seu de de sanctis sanctis Ecclesiae [...]*, Moguntiae: Franciscus Behem, 1541. Antrasis leidimas – [Georg Witzel,] *Vitae patrum per Romanam eandemque catholicam Ecclesiam in divorum relatorum numerum ex fide dignissimorum scriptorum monumentis [...] congestae [...] jam denuo ab ipso recognitae auctore atque locupletatae*, per Georg Wicel, Moguntiae: Franciscus Behem, 1546. Šis, antrasis, leidimas buvo pradėtas Lauryno Sauerio, bet baigtas jo konfratro kartūzo Jokūbo Maesmano. Žr. René Aigrain, *op. cit.*, p. 326.

¹³ [Melchior Canus,] *Reuerendissimi D. domini Melchioris Cani [...] De locis Theologicis libri duodeci*, Salmanticae: Excudebat Matthias Gastius, 1563.

¹⁴ [Aloysius Lippomanus,] *Sanctorum priscorum patrum vitae [...] per gravissimos et probatissimos auctores conscriptae [...] per R.P.D. Aloysium Lippomanum...*, Venetiis, t. 1–4, 1551–1554; t.5: *Vitarum sanctorum priscorum patrum [...] per Simeonem Metaphrasta [...] conscriptarum*, Venetiis: In Vico Sanctae Mariae formosae, Ad signum Spei, 1556; t. 6: *Vitarum sanctorum priscorum patrum, que ex Simeone Metaphraste [...] latinae factae sunt*, Romae: Ex officina Salviana, 1558; t. 7–8: *Septimus (octavus) tomus Vitarum sanctorum patrum [...]*, Romae: Apud Antonium Bladum impressorem, 1558–1560.

iš Bizantijos Bažnyčios šventųjų gyvenimų rinkinio *Menologo*, priskiriamo hagiografui Simeonui Metafrastui, gyvenusiam X a. antroje pusėje¹⁵. Be to, Lippomanas į savo rinkinį įtraukė ir patristikos tekstus, skirtus šventiesiems ar aptariančius jų gerbimą. Jo knygoje galima rasti įvairių Bažnyčios tėvų ir kitų rašytojų pamokslų, kankinystės istorijų, šventųjų gyvenimų. Lippomano rinkinys kiek chaotiškas, tačiau aprūpintas labai išsamiomis ne tik asmenų, bet ir temų rodyklėmis.

Lippomano rinkinio pagrindu vokiečių kartūzų vienuolis, Laurynas Saueris (Lorenz Sauer, Laurentius Surius, 1522–1578) 1570–1575 m. parengė ir išleido 6 tomus *De probatis sanctorum vitis*¹⁶. Lippomano surinktus gyvenimus Saueris peržiūrėjo kritiškai, praleisdamas tai, kas jam atrodė mažai tikėtina ar abejotina, ir juos išdėstė pagal liturginį kalendorių. Tačiau, skirtingai nuo Jokūbo Voraginiečio, Saueris nesiekė liturginių apibendrinimų. Jam liturginis kalendorius nebebuvo pamokomų apmąstymų apie Šventąją istoriją šaltinis, o greičiau būdas pateikti konkrečią Bažnyčios istoriją.

Šis popiežiui Pijui IV dedikuotas leidinys tapo daugybės vėlesnių „Šventųjų gyvenimų“ pavyzdžiu, buvo verčiamas į vietos kalbas, trumpinamas ir adaptuojamas. Vokiškas Sauerio „gyvenimų“ leidimas buvo pradėtas skelbti, kai dar nebuvo pasirodę visi lotyniškojo leidimo tomai. Netruko pasirodyti ir sutrumpintas vertimas į prancūzų kalbą.

Žinomas katechistas ir teologas jėzuitas Petras Kanizijus (Petrus Canisius, (1521–1597) išleido kelių populiarių Šveicarijos šventųjų (šv. Medardo, Fridolino, Beato) gyvenimus, o 1562 m. parengė vokišką *Martirologą*, kuriam parašė įvadą apie šventųjų kultą¹⁷.

Naują kritišką ir istorišką mentalitetą atspindėjo šventųjų sąrašų peržiūrėjimas, pradėtas 1580 m. popiežiaus Grigaliaus XIII iniciatyva. Popiežius

¹⁵ Reginald Gregoire, *Manuale di agiologia*, Fabriano: Monastero San Silvestro Abate, 1987, p. 169.

¹⁶ [Laurentius Surius,] *De probatis sanctorum historiis, partim ex tomis Aloysii Lipomani [...], partim ex egregiis manuscriptis codicibus [...] collectis per F. Laurentium Surium*, Coloniae Agrippinae: Apud Gerunium Calenium et haeredes Quentelios, 1570.

¹⁷ *Martirologium: der Kirchenkalender, darinnen die christlichen Feste und Hailigen Gottes bayder Testament begriffen, wie dieselbigen durch das gantze Jar in der Christenhait von Tag zum Tag begangen werden... zu sterckung aller recht Christglaubigen; sampt einem gemainen Christlichen Kalender, vnd zu end angehencktem nutzlichen Register, an welchem blat ein, jeder Hailig zufinden sey [...]*, Dilingen: Sebaldus Mayer, 1562.

pavedė kardinolui Vilhelmui Sirletui parengti naują *Martyrologium romanum* leidimą. Sirletas sudarė komisiją, kuri, pasitelkusi senuosius įvairių vietos lotynų Bažnyčių martirologus, kalendorius, Grigaliaus Didžiojo *Dialogus* bei į lotynų kalbą išverstus graikų *menologus* 1583 m. parengė naująjį Romos martirologą, arba liturginį kalendorių. 1584 m. Grigalius XIII tą kalendorių įvedė visoje Katalikų Bažnyčioje.

1586 m. išėjo Bažnyčios istoriko Cezario Baronijaus (Cesare Baronio, Caesar Baronius; 1538–1607) pastabomis papildytas *Martirologo* leidimas¹⁸. Jis buvo pakartotas 1589 ir 1598 m. Dar kartą *Martirologas* buvo peržiūrėtas ir papildytas 1630 m. popiežiaus Urbono VIII nurodymu.

Naujame *Martirologe* kankiniai ir šventieji išpažinėjai suregistruoti pagal jų *dies natalis* arba pagal dienas, kada jie yra minimi Visuotinėje ar vietos Bažnyčiose. Kiekvieną metų dieną minimi keli šventieji, nurodant jų vardą ir kilmės vietą. Kartais trumpai paminimos jų dorybės, kankinystės arba persekiojimo būdas, relikvijų perkėlimas ar kulto istorija. Baronijaus pastabos, papildžiusios *Martirologą*, davė pradžią naujam, moksliniam katalikiškosios hagiografijos etapui.

Jau minėtas Viduramžių hagiografijos kritikas Melchioras Cano piktinosi, kad Antikos filosofų ar imperatorių gyvenimų autoriai daug labiau rūpinosi tikslumu nei rašiusieji šventųjų gyvenimus. Jis pabrėžė, kad šventiesiems nereikia mūsų prasimanymų, nes jie vardan Dievo atliko daugybę tikrų žygdarbių. Reikia tuos žygdarbius iškelti, reikia atskirti tiesą nuo netiesos, tikrus šaltinius nuo pasakų... Cano siūlė šventųjų gyvenimams naudoti tuos pačius kriterijus, kuriuos popiežius Gelazijus pasiūlė apokrifams atskirti, t. y. autoritetą, senumą, ortodoksiškumą ir įkvėpimą. Cano idėjos „sklandė ore“.

Pačiu tiesmukiškiausiu būdu jas bandė įgyvendinti Saueris, tačiau savo gyvenimo pašaukimu tas idėjas padarė flamų jėzuitas Heribertas Rosweyde (1569–1629). Jis susidomėjo šaltinių apie šventųjų gyvenimus kritika ir publikavimu. Jau 1603 m., būdamas Antverpeno jėzuitų namų studijų magistras, Rosweyde buvo surinkęs nemaža tekstų apie šventuosius, kurie jam atrodė tikresni už cirkuliuojančius apyvartoje. Jėzaus Draugijos vizitatoriui Rosweyde pateikė projektą: surinkti autentiškus tekstus ir jais pakeisti šventųjų gyveni-

¹⁸ Be kita ko, Baronijus naudojosi ir jau minėtu Ričardo Whytfordo „Martirologu“ bei Petro Natalio (Pietro de' Natali, Petrus de Natalibus, apie 1330–1406) *Catalogus sanctorum*. – René Aigrain, *op. cit.*, p. 39.

mo „apokrifus“, taip apginant Bažnyčios garbę. Prasidėjo šimtmečius trukusi *Acta Sanctorum* rengimo ir leidimo epopėja.

Acta Sanctorum leidimas nepakeitė senesnio šventųjų gyvenimų rinkinių žanro. Greičiau atvirkščiai – jis paskatino įvairiausių „Šventųjų gyvenimų“ leidinius. Šiuose leidiniuose šaltiniai nebuvo publikuojami, bet naudojami, surašant modernius reikalavimus atitinkančius „gyvenimus.“

Tokie gyvenimai buvo leidžiami sielovados sumetimais. Pavyzdžiui, Tulūzoje dirbęs klebonas Simonas Peyronet 1658 m. parengė *Šventųjų vyrų ir moterų katalogą*, turėjusį jo parapijiečiams padėti parinkti vaikų vardus¹⁹.

Viena žymesnių naujovių buvo „tautiniai“ šventųjų katalogai. 1613 m. servitas vienuolis Pilypas Feraris (Filippo Ferrari, Philippus Ferrarius, 1551–1626) išleido Italijos šventųjų katalogą, 1627 m. kalmaldulis Silvanas Razzis (Silvano Razzi, 1531–1613) – Toskanos šventųjų katalogą. 1657 m. išėjo jėzuito Petro Salerno (Pietro Salerno, Petrus Salenus) parengtas leidinys *Vitae sanctorum Siculorum*.

Kunigas André du Saussay (1589–1637) 1638 m. Prancūzijos karaliaus Liudviko XIII užsakyму parengė *Martyrologium gallicanum*. 1634 m. jėzuitas Motiejus Raderis (Matthaeus Raderus, 1561–1634) išleido *Bavaria sancta*, jo konfratras Boguslovas Aloyzas Balbinas (Bohuslaus Aloysius Balbinus) 1679–1687 m. paskelbė *Bohemia sancta*.

1651–1659 m. išėjo Avilos kanauninko Jono Salazaro (Juan Tamayo de Salazar) parengtas Ispanijos martirologas²⁰.

Savo šventųjų gyvenimų aprašymus nuo XVII a. pradžios aktyviai rinko ir leido vienuolijos, atskiros vyskupijos. Ši tendencija tik stiprėjo antroje XVII a. pusėje ir XVIII a.

Lietuvoje ir Lenkijoje XVI a. buvo pažymėtas ginčais dėl šventųjų kulto. Todėl hagiografinės literatūros šiame amžiuje iki paskutinio jo ketvirčio spausdinta labai nedaug²¹.

¹⁹ René Aigrain, *op. cit.*, p. 357.

²⁰ *Martyrologium Hispanum. Anamnesis sive commemoratio omnium sanctorum Hispanorum*, Lugduni: Sumptibus Philippi Borde, 1651–1656, 6 tomai.

²¹ Dera paminėti 1520 m. Krokuvoje išleistus Zacharijo Ferrerio (Zaccaria (Zacharias) Ferreri, 1479–1524) karalaičio Kazimiero ir Jono Sarcano (Johannes Sarcanus) Jono iš Kentų gyvenimų aprašymus. Buvo pasirodę ir keli šventojo vyskupo Stanislovo gyvenimo aprašymai.

1579 m. Vilniuje išleisti jėzuito Petro Skargos *Šventųjų gyvenimai* buvo pirmas didelis hagiografinis veikalas, pasirodęs Lietuvoje ir Lenkijoje po Tridento Susirinkimo ir atliepęs naują hagiografinę tendenciją²². Tai buvo pastoracinis ir apologetinis kūrinys, atitinkantis beveik visus anksčiau išvardintus naujųjų hagiografijų autorių siekius.

Parengti šią knygą Skargai, pasak jo paties, pavedė vyresnieji. Nebūdamas hagiografas, jis rėmėsi Lippomano ir Sauerio knygomis, Baronijaus komentotu *Martyrologium Romanum* bei to paties autoriaus *Annales Ecclesiastici*. Nors pirmojo leidimo įvadiniame žodyje Skarga save vadina tik vertėju, jo darbas buvo daug didesnis. Naudotus tekstus jis transformavo, be to, naudojo ir kitais šaltiniais.

Panašiai kaip Lippomanas ir Saueris, Skarga, siekdamas apologetinių tikslų, stengėsi išlaikyti dokumentinį tikslumą. Šventųjų gyvenimus jis išdėsto pagal *dies natalis*, kaip ir *Martyrologium*, ir nurodo naudotus kiekvieno šventojo gyvenimo šaltinius.

Pirmame leidime prie beveik 400 gyvenimų, paimtų iš minėtų šaltinių, jis pridėjo šešis Lenkijos šventuosius: Adalbertą (Vaitiekų), Stanislovą, Andriejų Świeradą, Florianą, Hedvigą ir Hiacintą Odrowążą²³. Jų gyvenimus Skarga surašė remdamasis vietos šaltiniais – jau esamais šių šventųjų gyvenimais, Jono Dluogošo (Jan Długosz; 1415–1480) ir kitų istorikų rašiniais. Vėliau, XIX ir XX a., Skargos parengti šventų lenkų gyvenimai buvo leidžiami atskirai.

Tačiau Skarga, nors ir įtraukdamas vietos šventuosius, pirmiausia rašė apie Visuotinės Bažnyčios šventuosius, tuo siekdamas Katalikų Bažnyčios universalumą priešinti siauram reformuotų bažnyčių lokalumui: „...pamatysi, kad daugybė šventųjų buvo popiežiai, kad jie buvo išauklėti vieningoje Katalikų Bažnyčioje, kad visi, būdami didūs ir išpažindami Kristų, tikėjo ir išpažino, kaip tiki ir išpažįsta iki šiol Romos Bažnyčia“, – rašė Skarga knygos įžangoje²⁴.

²² Lenkiškai 1529 m. buvo išleisti šv. Aleksijaus ir šv. Eustachijaus gyvenimai, 1550 m. – šv. Kristoforo, 1563 m. – šv. Simono iš Lipnicos, 1577 m. – šv. Onos... Žr. Andrea Ceccherelli, „Agiografia polacca dei secoli XVI-XVIII: dalla lotta all'eresia all' „Polonia Madre dei Santi“, in: *Europa sacra. Raccolte agiografiche e indentità politiche in Europa fra Medioevo ed Età moderna*, A cura di Sofia Boesch Gajano e Raimondo Michetti, Roma, 2002, p. 118.

²³ Vėlesniuose leidimuose, kurių per Skargos gyvenimą buvo dar šeši, vietos šventųjų gyvenimų aprašymų padaugėjo iki 12. Buvo pridėti šventųjų Kazimiero, Jono iš Kentų, Stanislovo Kostkos, Salomėjos ir Kingos gyvenimai.

²⁴ Piotr Skarga, *op. cit.*, Aij.

Pačioje knygoje, pagal tai, kaip Skarga parinko šventųjų gyvenimus, nesunku išskirti keleriopą tikslą. Iš 1555 m. Paryžiuje išleistų Elenopolio vyskupo Paladijaus *Atsiskyrėlių gyvenimų* parinkta 10 asketų gyvenimų, turėjusių pasitarnauti kaip askezės ir tikėjimo pavyzdys. Šie šventieji neminimi Lotynų Bažnyčios martirologuose, tad Skarga, matyt, jais pats ypatingai žavėjosi.

Nuo Sauerio knygos Skargos rinkinys skiriasi ir labai gausiais šventųjų popiežių gyvenimų aprašymais²⁵.

Be to, Skarga *Šventųjų gyvenimus* papildė savo paties surašytomis Senojo Testamento asmenų, – nuo Adomo ir Levos iki Makabiejų, – istorijomis. Šitaip atsirado populiarūs Šventojo Rašto santrauka, palydėta egzėgeze.

Trečioji šventųjų grupė, kurios nebuvo Lippomano ir Sauerio rinkiniuose – naujesieji šventieji kankiniai katalikai, mirusieji už savo tikėjimą nuo eretikų ir pagonių rankų. Pirmajame leidime buvo išskirtos trys grupės – Anglijos, Prancūzijos kankiniai bei kankiniai jėzuitai. 1610 m. leidime ši grupė buvo trigubai gausesnė.

Kai kurių šventųjų, pavyzdžiui, Bazilijaus Didžiojo, gyvenimus Skarga padėdi kontroversinėmis išvadomis, pagrindžiančiomis Bažnyčios mokymą bei paneigiančiomis reformatų teiginius. Jo intencijas apibendrina tobulai šventųjų gerbimui Katalikų Bažnyčioje atstovaujanti malda „Į Dievo šventuosius“, kuria Skarga pradeda savo veikalą:

O dangaus žvaigždės, kuriomis mus apšviečia Kristus, švieskite mums šitose pasaulio sutedose! Dievo meile liepsnojančios deglės, uždekitė mus savo pavyzdžiais! Mūsų vyresnieji broliai, tarnaujantys karaliaus dvare, prisiminkite savo menkus namiškius ir pavaldinius, su kuriais šiame varge išaugote, surinkite mūsų maldas ir prašymus ir atiduokite mūsų bendram valdovui ir karaliui, prašydami jo maloningo sprendimo...

Iš viso Skargai gyvam esant pasirodė septyni *Šventųjų gyvenimų* leidimai ir iki mirties jis spėjo parengti aštuntąjį, kurio jau nebepamatė. Po mirties buvo dar kelios dešimtys leidimų. Jie padarė didžiulę įtaką vėlesniems šventųjų gyvenimų autoriams, tarp kurių reikia paminėti ir vyskupą Motiejų Valančių. Naujas hagiografinės raštijos etapas mūsų regione prasidėjo jau tik po Vatikano II Susirinkimo.

²⁵ Manoma, kad Skarga naudojosi Romos brevijoriumi ar *Liber Pontificalis* leidimu, nes popiežių gyvenimai trumpi. – Andrea Ceccherelli, *op. cit.*, p. 124.

MISCELANEA

